

FINANČNE PREISKAVE PRI PREISKOVANJU GOSPODARSKE KRIMINALITETE IN VLOGA RAČUNOVODJE

Urška Ambrožič¹
Malči Grivec²

POVZETEK

Gospodarska kriminaliteta postaja vse bolj kompleksna, skrbno načrtovana in izvedena pod krinko zakonitosti, prav tako pa je tudi vse bolj organizirana ter prepletena z mednarodnimi elementi, ki povzročajo veliko premoženjsko škodo in škoduje finančnim interesom tako Slovenije kot tudi Evropske unije. Pomembnost zgodnjega odkrivanja in preiskovanja finančnih in računovodskih prevar je začela močno naraščati v zadnjih dveh desetletjih, po razkritju ogromnih finančnih škandalov, zato je preiskovanje gospodarske kriminalitete vseskozi prednostna naloga tako policije kot tudi FURS-a, ki se osredotočata na odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj ter na izvajanje finančnih preiskav. Finančne preiskave omogočajo enoten in organiziran pristop k preprečevanju, preiskovanju in odkrivanju zahtevnejših oblik delovanja, ki ogroža finančni interes države. Osredotoča pa se predvsem na primere, kjer je zaznano usklajeno delovanje več med seboj povezanih subjektov, hkrati pa predstavljajo del koordiniranega institucionalnega odzivanja na zahtevne oblike finančnega in gospodarskega kriminala tako znotraj države kot tudi na mednarodni ravni.

V prispevku predstavimo različne oblike gospodarskega kriminala in njihovo odkrivanje ter kakšen je pomen finančnih preiskav v sklopu preiskav. V teoretičnem delu najprej opredelimo osnovne pojme, ki so povezani z gospodarsko kriminaliteto, in finančne preiskave. Pri tem bomo na kratko predstavili tudi forenzično računovodstvo, ki predstavlja posebno zvrst računovodskega presojanja. V empiričnem delu bomo na podlagi pridobljenih podatkov iz letnih poročil policije in FURS-a analizirali, kolikšna materialna škoda se povzroči z gospodarsko kriminaliteto, prav tako bomo primerjali, katera kazniva dejanja med poslovnimi prevarami prevladujejo pri preiskavah policije in katera pri preiskavah FURS-a, prav tako pa nas bo zanimalo, koliko finančnih preiskav letno izvedejo policisti in koliko FURS.

KLJUČNE BESEDE: *gospodarska kriminaliteta, poslovne prevare, finančne preiskave, forenzično računovodstvo, policija, FURS*

1 Urška Ambrožič, Univerza v Novem mestu Fakulteta za ekonomijo in informatiko, Slovenija, uambrozic@gmail.com

2 Malči Grivec, Univerza v Novem mestu Fakulteta za ekonomijo in informatiko, Slovenija, malci.grivec@uni-nm.si

FINANCIAL INVESTIGATIONS IN THE INVESTIGATION OF ECONOMIC CRIME AND THE ROLE OF THE ACCOUNTANT

SUMMARY

Economic crimes are becoming more and more complex, carefully planned and carried out under the guise of legality. Economic crimes are also increasingly organized and intertwined with international elements, which cause great property damage and harm the financial interests of both Slovenia and the European Union. The importance of early detection and investigation of financial and accounting frauds has started to grow strongly in the last two decades, after the disclosure of huge financial scandals, therefore the investigation of economic crime has always been a priority task of both the police and Financial Administration of the Republic of Slovenia (FURS), which focus on the detection and investigation of criminal acts and to conduct financial investigations. Financial investigations enable a uniform and organized approach to the prevention, investigation and detection of more demanding forms of activity that threaten the financial interest of the state. It mainly focuses on cases where the coordinated operation of several interconnected entities is detected, and at the same time they are part of a coordinated institutional response to demanding forms of financial and economic crime within the country, as well as at the international level.

In this article, we present various forms of economic crimes and their detection, as well as the importance of financial investigations as part of investigations. In the theoretical part, we first define the basic concepts related to economic crime and financial investigations. We will also briefly introduce forensic accounting, which represents a special type of accounting assessment. In the empirical part, based on the data obtained from the annual reports of the police and FURS, we will analyse how much material damage is caused by economic crime, and we will also compare which crimes among business frauds dominate the investigation by the police and which in the FURS investigations, as well so I will be interested in how many financial investigations are carried out annually by the police and how many by FURS.

KEYWORDS: *economic crime, business fraud, financial investigations, forensic accounting, police, FURS*

UVOD

Poslovni svet spremlja hiter porast tako tradicionalnih kot tudi novih vrst gospodarskega kriminala, ki hkrati omogoča še večje razslojevanje prebivalcev na bogate in revne (Koletnik in Kolar, 2008, str. 26). Raziskave kažejo, da število kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete narašča povsod po svetu (Steffee, 2014, str. 13). Skoraj polovica vseh svetovnih organizacij v PwC-jevi raziskavi o svetovnem gospodarskem kriminalu in goljufijah za leto 2018 priznava, da je bila v zadnjih dveh letih žrtev goljufije in gospodarskega kriminala, kar je povzročilo za več kot 7 milijard dolarjev skupne izgube in povprečno izgubo 130.000 dolarjev na organizacijo (Errington et al., 2020, str. 14). Dandanes je že težko najti podjetje, ki ne bi bilo vsaj nekoliko vpleteno v finančne zlorabe, za kar so revizorji slepi – namerno ali nenamerno, meni forenzični računovodja Steve Clapham (Brown, 2020). Eden izmed razlogov, zakaj se povečuje število kaznivih dejanj gospodarskega kriminala, je močna želja posameznikov in pravnih oseb po pridobivanju dodatnih finančnih sredstev (Koletnik in Kolar, 2008, str. 26), kar pomeni, da če ti posamezniki poznajo priliko za pridobitev dodatnih finančnih sredstev z izvedbo kriminalnega dejanja, ga bodo najverjetneje tudi izvedli (Lutar Skerbinjek, 2012, str. 301).

V tem prispevku bomo tako uvodoma predstavili, kaj je gospodarska kriminaliteta ter na kakšne načine se jih odkriva in preprečuje, prav tako pa bomo predstavili novo vejo računovodstva – forenzično računovodstvo, ki se je razvilo z namenom preprečevanja in odkrivanja gospodarskega kriminala ali drugih kaznivih dejanj. V nadaljevanju pa se bomo nato osredotočili predvsem na preiskovanje gospodarske kriminalitete s strani policije in Finančnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju: FURS).

GOSPODARSKA KRIMINALITETA

Pojem »kriminaliteta« označuje vse vrste in oblike kaznivih dejanj, ki so v Kazenskem zakoniku (2008) opredeljena kot kazniva dejanja in predstavljajo zelo resen in družbi škodljiv pojav. V novejšem času in z nastankom organiziranih kriminalnih združb pa se je umetno pričela kriminaliteta deliti tudi na organizirano kriminaliteto, čeprav tovrstna kazniva dejanja, ki jih izvršujejo organizirane kriminalne združbe, spadajo tako med klasična kot gospodarska kazniva dejanja. Za nacionalna gospodarstva posebno nevarnost predstavlja prav gospodarska kriminaliteta, saj lahko z velikimi finančnimi sredstvi, ki so pridobljena s kaznivimi dejanji in s podkupovanji, vplete svoje lovke v gospodarski in politični sistem vsake države (Lamberger, 2009, str. 7).

Kazenski zakonik (2008) gospodarsko kriminalitete opredeli kot tisto, pri kateri storilci kaznivih dejanj, storjenimi pri gospodarskem poslovanju, ogrožajo premoženje ali druge dobrine v lasti gospodarskih subjektov, družbene skupnosti ali države in jih lahko razdelimo v več podskupin (Lamberger, 2009, str. 7–9):

- varstvo trga pred monopolom in nelojalno konkurenco,
- varstvo kupcev, upnikov in poslovnih partnerjev,
- pravna varnost v poslovnem prometu,
- notranje varstvo gospodarskih družb, finančnih institucij in drugih gospodarskih subjektov,
- varstvo denarnega sistema in
- zavarovanje državnih interesov na davčnem in carinskem področju.

Pomembnost zgodnjega odkrivanja in preiskovanja gospodarske kriminalitete je začela močno naraščati v zadnjih dveh desetletjih, po razkritju ogromnih finančnih škandalov, kot so bili Enron v letu 2001, ko so delničarji izgubili 74 milijard USD, v letu 2002 World-Com, ki je investitorjem povzročilo za 180 milijard USD škode, ter tudi največje Ponzijeve sheme v zgodovini, škandal Bernie Madoff, ko so investitorji izgubili kar 65 milijard EUR (Koder, 2018).

Za preprečevanje kriminala so v podjetju nujni poslovno-organizacijski in nadzorni mehanizmi, kot so poslovno-organizacijski red s primerno poslovno kulturo, ter ustrezno delujoč sistem notranjih kontrol in notranja revizija. Za to so odgovorni poslovodniki in nadzorniki, ki z opuščanjem teh odgovornosti ustvarjajo pogoje in okolje za poslovne preware (Koletnik in Kolar, 2008, str. 21).

Različnim možnostim za gospodarski kriminal se je nemogoče popolnoma izogniti, tudi v računovodstvu ne, zaradi česar se gospodarska kriminaliteta pojavlja tako pri računovodjih kot njihovih sodelavcih, in sicer ko (Koletnik in Kolar, 2008, str. 21):

1. svoj delovni položaj in računovodsko dejavnost uporabijo za napačna ravnanja z nepoštenimi nameni (prevare) in
2. nosilci računovodskih dejavnosti pridejo v primež kriminalnih dejanj drugih zaradi slabih ali celo odsotnih računovodskih pravil.

ACFE (angl. Association of Certified Fraud Examiners) ugotavlja, da največ kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete izhaja prav iz oddelkov za računovodstvo, in sicer kar 16,6 %. Prav tako pa je tudi mediana izgube na računovodskih oddelkih znašala 197.000 dolarjev, kar je nekoliko več od običajnih izgub na drugih oddelkih različnih podjetij, kjer znaša 150.000 dolarjev (Stern, 2016, str. 4).

PREISKOVANJE GOSPODARSKE KRIMINALITETE

Gospodarska kriminaliteta je izjemno dinamična, kar pomeni, da se neprestano spreminja, razvija in posodablja oblike delovanja, ki so odvisne predvsem od družbene ureditve in gospodarskega sistema, veljavne zakonodaje, razvoja novih tehnologij in drugih dejavnikov, ki vplivajo na poslovanje. Pomemben vpliv na razvoj in spreminjanje gospodarske kriminalitete ima tudi razvoj novih tehnologij, storitev in dejavnosti, razvoj računalništva in informacijske tehnike ter razvoj finančnih trgov. Slovenija je podobno kot druge razvite države EU deležna hitrega razvoja informacijskih tehnologij in omrežij, kar pomeni, da se različne plačilne (brezstično plačevanje), bančne (spletno bančništvo) in poslovne storitve (spletne trgovine) digitalizirajo in prenašajo na splet, posebno varnostno tveganje pa predstavlja tudi izpostavljenost kritične infrastrukture kibernetiskim napadom. Ob stalnem razvoju informacijske tehnologije in svetovnega spleta se tako vse več oblik izvajanja kriminalitete seli na svetovni splet, kar storilcem predstavlja dodatne priložnosti, organom odkrivanja in pregona pa dodatno oteževalno okoliščino, saj so storilci tovrstne kriminalitete praviloma tudi izobraženi in inteligentni ter tudi strokovno podkovani in izkušeni, kriminalna dejanja pa izvršujejo v okviru svojega rednega dela, pri čemer se seveda poslužujejo tudi pomoči strokovnjakov s področja poslovanja in prava. Storilci pa praviloma zasedajo tudi dober ekonomski položaj v družbi in lahko tako vplivajo tudi na politike in visoke državne uradnike, prav tako pa imajo moč vplivanja na medije, ki imajo največkrat tudi odločilno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja (Lamberger, 2009, str. 22–23 in Ministrstvo za notranje zadeve, 2019, str. 2–7).

Gospodarsko kriminaliteto je zelo težko odkriti, poseben problem pa predstavlja tudi zbiranje dokaznega gradiva, ki je pri tovrstni kriminaliteti največkrat v obliki poslovne dokumentacije. Gospodarski kriminal se največkrat odvija pod plaščem običajnega poslovanja, poslovni dogodki pa so varovani s poslovno tajnostjo, kar zahteva od preiskovalcev, da poleg policijskega znanja obvladajo tudi znanja s posameznih področij ekonomske dejavnosti (finančno poslovanje, računovodstvo, borzništvo ipd.). Z globalizacijo poslovanja in rušenjem mednarodnih meja gospodarska kriminaliteta pridobiva tudi mednarodni značaj in značaj organizirane gospodarske kriminalitete, zaradi česar je tudi nujno povezovanje in sodelovanje organov pregona (Lamberger, 2009, str. 22).

Preiskovanje gospodarske kriminalitete je prednostna naloga slovenske policije in tudi FURS-a. Kazniva dejanja gospodarske kriminalitete so kompleksna in zapletena, pogosto izvedena pod okriljem navidezne zakonitosti in prepletena z mednarodnimi elementi.

Policija se zato vseskozi osredotoča tudi na kazniva dejanja, s katerimi se pridobi velika premoženjska korist, na odvzem koristi ter na kazniva dejanja, ki povzročajo veliko premoženjsko škodo, še zlasti za državni ali evropski proračun. Vzporedno pa izvaja tudi finančne preiskave za identifikacijo premoženjske koristi in podaja predloge za začetek postopkov za ugotavljanje premoženja nezakonitega izvora (Letno poročilo o delu policije 2022, 2023, str. 23). Prav tako tudi FURS opravlja nadzor nad zakonitostjo, pravilnostjo in pravočasnostjo izvajanja predpisov iz davčnega in carinskega področja ter opravlja nadzor tudi na drugih področjih, na katerih je pristojen kot nadzorni organ. Na teh področjih tako izvajajo aktivnosti, usmerjene v sistematično nadziranje in sankcioniranje kršitev, med katerimi so zaznane tudi večje kršitve, ki predstavljajo izpolnitev zakonskih znakov nekaterih kaznivih dejanj. FURS je prav tako pristojen za opravljanje finančnega nadzora, v okviru katerega se opravljajo tudi finančne preiskave, ki so usmerjene v preprečevanje, preiskovanje in odkrivanje najtežjih kršitev predpisov (Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2022, 2023, str. 13 in 95).

FINANČNE PREISKAVE

Policija in FURS v okviru odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj gospodarskega kriminala izvajata tudi finančne preiskave, ki zagotavljajo enoten in organiziran pristop k preprečevanju, preiskovanju in odkrivanju zahtevnejših oblik kriminalnega delovanja, ki ogroža finančni interes, varstvo in varnost države. Osredotočata se predvsem na primere, v katerih je zaznano usklajeno delovanje več povezanih subjektov, ki je načrtno usmerjeno v izogibanje oziroma utajevanje plačevanja javnih dajatev. Hkrati predstavljajo del koordiniranega institucionalnega odzivanja na zahtevne oblike finančnega in gospodarskega kriminala tako znotraj države kot tudi na mednarodni ravni (Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2022, 2023, str. 90).

Omejevanje, se pravi preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje gospodarske kriminalitete, je odvisno od posamezne preiskovalne situacije, vendar pa na splošno velja, da je nadzorni mehanizem najbolj učinkovit, če je čim bližje poslovnemu okolju (podjetju, banki, borzi, itd.), ki ga nek posameznik izkorišča. Dokler deluje posameznik v poslovnem okolju, ki ga dobro pozna, preiskovalci pa zunaj tega okolja, je v prednosti, ki pa jo lahko izničimo, če je nadzor tudi sestavni del poslovnega okolja. Kljub temu pa se lahko še tako učinkovit notranji nadzor prelisiči. V teh primerih se morajo s poslovnimi prevarami spopasti policija in druge nadzorne institucije (Dvoršek, 2005, str. 8).

Nujno potrebno orodje za odkrivanje in preiskovanje finančnih goljufij predstavljajo finančne preiskave, katerih bistvo je spremljanje in analiziranje sumljivih bančnih tokov, kar preiskovalcem omogoči odkritje finančne goljufije ali tudi identifikacijo posameznih osumljencev in predstavljajo srčiko učinkovitega zoperstavljanja organiziranemu kriminalu (Dvoršek, 2005, str. 9–11). Finančna preiskava je postopek, ki ga odredi državni tožilec, če se v predkazenskem ali kazenskem postopku ugotovi, da so podani razlogi za sum, da je osumljenec storil katero izmed kaznivih dejanj in ima v lasti, posesti, uporabi ali uživanju premoženje, za katero se sumi, da je nezakonitega izvora, vendar ni neposredno pridobljeno s konkretnim dejanjem, ki se preiskuje (Levstek, 2023).

Finančne preiskave lahko tako delimo na tri osnovna področja (Dvoršek, 2005, str. 13):

- »predhodne finančne preiskave zaradi začetnega suma gospodarske kriminalitete,

- finančne preiskave v okviru (pred)kazenskega postopka, ko so ali niso povezane s sumom gospodarske kriminalitete in
- predhodne finančne preiskave zaradi sumov, ki se nanašajo na gospodarsko kriminaliteto«.

Finančne preiskave predstavljajo eno izmed temeljnih preiskovalnih orodij za odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj, predvsem na področju gospodarske kriminalitete, organiziranega kriminala in terorizma, ter obsegajo zbiranje, selekcioniranje, plemenitenje, preverjanje, predelavo in analizo finančnih in s financami povezanih podatkov. Finančna preiskava je torej (Dvoršek, 2005, str. 9):

- preiskovanje finančnih tokov in finančnih povezav ter izvorov sumljivega premoženja, da bi se ugotovilo in preiskalo strukturo in povezave neke sumljive kriminalne organizacije in njenih posameznih članov;
- zbiranje dokazov, da je bilo premoženje pridobljeno s kaznivimi dejanji; in pravnih osnov za zaseg tako pridobljenega premoženja;
- preiskava okoliščin, ki bi žrtvam omogočile utemeljene tožbene zahtevke za povrnitev škode; in
- zavarovanje premoženja, ki je predmet preiskave, da se lahko oškodovancem zagotovi možnost povračila škode.

Klasične finančne preiskave potekajo v petih fazah (Murray, v: Dvoršek, 2005, str. 10):

- »preverjanje začetnega suma,
- oblikovanje cilja in načrta preiskave in sestava delovne skupine,
- preiskovanje: pregled dokumentacije, razgovori s pričami,
- vrednotenje zbranih obvestil, na osnovi katerih se lahko preiskava ustavi, zahtevajo dodatna preiskovalna opravila, ali priprava zbranih dokazov za sodišče in
- predstavitev zbranih dokazov sodišču«.

V Sloveniji poznamo tri oblike finančnih preiskav, ki se razlikujejo po obsegu, pravni podlagi in organu, ki finančno preiskavo izvaja. In sicer poznamo (Geršak, 2019, str. 267):

1. finančne preiskave, za katere je pristojen FURS, ki jo izvede po določilih 100. člena Zakona o finančni upravi (ZFU, 2014), in pri katerih policija praviloma ne sodeluje, saj gre za primere, ko so bili kršeni predpisi o obdavčevanju ali drugi predpisi iz pristojnosti FURS;
2. finančne preiskave, ki potekajo po 10. členu Zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora (ZOPNI, 2011) in se izvajajo v okviru finančne preiskovalne skupine. Ustanovitev FPS odredi in vodi pristojni državni tožilec. Pri njih praviloma sodeluje tudi policija, ni pa to obvezno. Finančno preiskavo po ZOPNI (2011) je zakonodajalec opredelil kot civilni ukrep in jih je ločil od kazenskega pregona.
3. finančne preiskave, ki se izvajajo po določbah KZ-1 (2008) v povezavi z ZKP (2012). Za izvajanje teh finančnih preiskav je pristojna policija in se izvajajo vzporedno s predkazenskim postopkom, imenujemo jih tudi »integrirane finančne preiskave«, ki se v skladu z določbami ZKP (2012) v praksi izvajajo izključno v fazi predkazenskega postopka.

S pomočjo analize sprememb, ki jih zajame finančna preiskava, lahko preiskovalci bolj jasno in dokažejo različna kazniva dejanja gospodarske kriminalitete, vendar pa za to potrebujejo druge indikatorje, ki vzbujajo sum, da se za določenimi finančnimi premiki skriva kriminalno dejanje ali več njih. Indikatorji, ki nakazujejo na gospodarski kriminal, so lahko npr. nenavadno visoke investicije, preusmerjanje plačilnega prometa preko računov tretjih oseb, poslovanje z novimi neznanimi podjetji – lahko tudi fiktivnimi, ki imajo poštni predal, posedovanje velike količine gotovine, angažiranje sumljivih, razvpitih davčnih svetovalcev, visoke zavarovane nepremičnine itd. (Dvoršek, 2005, str. 11).

Tudi Evropska unija (EU) je prepoznala problematiko gospodarskega kriminala in zaznala potrebo po oblikovanju nadnacionalne institucije za finančne preiskave, zaradi česar je EU začela uvajati mehanizme, ki omejujejo gospodarsko kriminaliteto v EU, in sicer Evropski urad za boj proti (finančnim) goljufijam – OLAF, katerega namen je predvsem ščititi finančne interese EU, ki zaradi gospodarske kriminalitete izgubi več sto milijonov EUR, hkrati pa nudi tudi vso potrebno podporo in tehnično znanje, ki ga potrebujejo članice za preiskovanje katerih koli finančnih goljufij (Dvoršek, 2005, str. 12).

FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO

V podjetjih se z uporabo računovodstva na dokumentiran in standardiziran način spremlja in presoja vsa poslovna dogajanja in stanja ter izkazujejo gospodarska stanja in poslovni ter denarni uspehi oziroma neuspehi. Nikjer, vključno z računovodstvom, se ni mogoče v popolnosti izogniti pretečim nevarnostim gospodarskih kaznivih dejanj, ki se lahko pojavljajo pri posameznikih in/ali skupinah posameznikov, kadar bodisi ti svoj delovni položaj in računovodstvo uporabijo za gospodarska kazniva dejanja bodisi se zaradi storjenih gospodarskih kaznivih dejanj računovodstvo pojavi v primežu teh dejanj in ne hote postane »sostorilec« gospodarskega kaznivega dejanja. Problem pa se še poveča, kadar imamo opravka z izvedbo nesprejemljivih strokovnih ravnanj nosilcev računovodstva. V tem primeru govorimo o manipulativnem računovodstvu. Pri tem pa se pojavlja vprašanje, ali imajo nosilci nalog preiskovanja in pregona gospodarske kriminalitete dovolj znanja, sposobnosti in izkušenj, potrebnih za učinkovito in uspešno preiskovanje kriminalnih dejanj, ki se kažejo v računovodenju. Za zapolnitev vrzeli v znanju preiskovalcev se je tako razvilo forenzično računovodstvo, ki predstavlja nov vidik računovodstva in je namenjeno preiskovanju gospodarskega poslovanja, računovodenja in računovodskih dokumentov ter poročil za sodne in druge potrebe (Kolar in Zdolšek, 2013, str. 184 in 185).

Forenzično računovodstvo, ki predstavlja novo vejo računovodske dejavnosti, ki na profesionalni način presoja zakonito in moralno obravnavanje gospodarskih kategorij, njihovo prikazovanje in poročanje o njih za sodne in poslovne potrebe. Gre za posebno zvrst računovodskega presojanja, ki je namenjeno preprečevanju in odkrivanju ter dokazovanju odkritih prevar ali drugih kaznivih dejanj (Koletnik in Kolar, 2009, str. 119).

Forenzično računovodstvo je med ljudmi še vedno manj poznano in se ga praviloma povezuje zgolj s kriminalnimi dejanji, ki so že predmet sodne obravnave, v resnici pa forenzično računovodstvo obravnava tudi primere poslovne in zasebne sfere. Forenzični računovodja tako (Koletnik in Kolar, 2009, str. 120):

- »preizkuša in ocenjuje (ne)ustreznost obvladovanja poslovnih tveganj, da se preprečijo, odkrijejo ali dokažejo prevare oziroma druga kazniva dejanja, in

- ob podpori ustreznih (verodostojnih) dokazil daje neodvisno ter nepristransko mnenje o (ne)oporečnosti obvladovanja poslovnih tveganj ter o povzročiteljih nastalih prevar ali drugih kaznivih dejanj«.

Forenzično računovodstvo bi lahko opredeli kot obsežne računovodske analize v pravem okviru, ki obsega poznavanje računovodstva, financ, ekonomije, statistike, prava, raziskovanja, preiskovalnih metod in seveda sporočanje ugotovitev (Rufus, 2018, str. 109). Forenzični računovodja je glavni in odgovorni nosilec strokovnih opravil, zato mora imeti široko poslovno-gospodarsko znanje in izkušnje, prav tako pa mora biti strokovno in moralno zanesljiv. Njegova spoznanja temeljijo na veljavnih računovodskih in drugih doktrinah, podprta pa so s sodobnimi teoretičnimi izsledki in najboljšo prakso ter s splošno sprejetimi poklicno-etničnimi normami. Gre za iskanje in dokazovanje strokovne in poklicne (ne)resnice in (ne)poštenosti v poslovnih listinah in zapisih, v poslovnih knjigah in poslovnih (s)poročili ter za gospodarski vpliv oporečnih dejanj na zmanjšanje gospodarskih koristi udeležencev (Koletnik in Kolar, 2009, str. 120–121).

Največje število izobraženih in izkušenih forenzičnih računovodij je v ZDA, za kar ima največ zaslug Združenje veščakov za preiskovanje gospodarskega kriminala (angl. Association of Certified Fraud Examiners - ACFE) (Koletnik in Kolar, 2009, str. 121).

PREISKOVANJE GOSPODARSKE KRIMINALITETE S STRANI POLICIJE IN FURS-a

Gospodarska kriminaliteta postaja vse bolj kompleksna, zato postaja tudi obravnavanje kaznivih dejanj s tega področja čedalje zahtevnejše. Dobro organizirana in prepletena tudi z mednarodnimi elementi povzroča škodo finančnim interesom tako Slovenije kot tudi EU, zato je v ospredju preiskovanje kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete. V okviru preiskovanja pa se je potrebno osredotočiti tudi na sledenje finančnim tokom z vzporednimi finančnimi preiskavami in zaseči protipravno pridobljeno premoženje. Preiskovanje gospodarske kriminalitete pa je tako ena izmed prednostnih nalog policije in tudi FURS-a (Ministrstvo za notranje zadeve, 2023).

Namen in cilji

Namen prispevka je ugotoviti gibanje obravnavanih primerov gospodarske kriminalitete v letih 2017–2022. Ob tem želimo proučiti tudi obseg škode, ki se jo letno povzroči s temi ravnanji, ter tudi kako se giba število finančnih preiskav, ki sta jih v sklopu preiskav kaznivih dejanj opravila policija in FURS. Cilj tega prispevka je v začetnem delu obravnavati teoretična izhodišča in spoznanja raziskovalcev na področju gospodarske kriminalitete ter tudi opredeliti osnovne pojme, kot so gospodarska kriminaliteta, finančne preiskave in forenzično računovodstvo. Nato pa na primeru Slovenije prikazati razsežnost problematike na področju gospodarske kriminalitete.

Raziskovalna vprašanja

Glede na namen in cilje smo si postavili sledeča raziskovalna vprašanja:

RV 1: Kako se je gibalo število kaznivih dejanj gospodarskega kriminala, ki sta jih obravnavala policija in FURS v letih 2017–2022?

- RV 2: Kolikšno materialno škodo se letno povzroči z dejanji gospodarske kriminalitete, ki jih obravnava policija in FURS?
- RV 3: Kako se giba število finančnih preiskav, ki sta jih v letih 2017–2022 izvedla policija in FURS?
- RV 4: Kako se giba število izobraženih in izkušenih forenzičnih računovodij v obdobju 2017–2022 v ZDA?

Raziskovalna metodologija

Tako pri izdelavi teoretičnega kot tudi raziskovalnega dela prispevka uporabljamo kvalitativni pristop, ki temelji na kvalitativni analizi. Uporabljamo metodo deskripcije, saj predstavljamo in opisujemo posamezne pojme, ter tudi metodo kompilacije, s katero združujemo citate in navedbe drugih avtorjev v smiselno celoto. Prav tako uporabimo metodo analize podatkov, ki temelji na analizi podatkov, pridobljenih iz letnih poročil policije in FURS-a.

REZULTATI

Najprej nas je zanimalo, kako se je gibalo število kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete, ki sta jih obravnavala policija in FURS (1. raziskovalno vprašanje). Kot lahko vidimo iz tabele 1, je policija do leta 2021 beležila trend upadanja števila obravnavanih kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete, in sicer je v letu 2017 obravnavala 8.987 kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete, leta 2021 pa samo 6.672, kar pomeni, da se je število obravnavanih kaznivih dejanj zmanjšalo kar za 25,76 %. V letu 2022 je število obravnavanih primerov naraslo na 7.724 (15,77 % rast glede na predhodno leto). Kljub vsemu pa ugotovimo, da se je v proučevanem obdobju število proučevanih kaznivih dejanj zmanjšalo za 14,05 %.

V nasprotju s policijo pa je FURS do leta 2020 vsako leto obravnaval večje število primerov gospodarske kriminalitete, in sicer so v letu 2020 obravnavali 389 primerov, kar je 72,89 % več primerov kot leta 2017. Po letu 2020 pa je FURS obravnaval vsako leto manj kaznivih dejanj. Tako je v letu 2022 obravnaval 52,44 % manj primerov kot leta 2017.

Tabela 1: Število kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete, ki sta jih obravnavala policija in FURS

LETO	Policija			FURS		
	Število kaznivih dejanj	Verižni indeks	Indeks s stalno osnovo 2017 = 100	Število kaznivih dejanj	Verižni indeks	Indeks s stalno osnovo 2017 = 100
2017	8.987		100,00	225		100
2018	8.401	93,48	93,48	301	133,78	133,78
2019	8.091	96,31	90,03	319	105,98	141,78
2020	7.942	98,16	88,37	389	121,94	172,89
2021	6.672	84,01	74,24	168	43,19	74,67
2022	7.724	115,77	85,95	107	63,69	47,56

Viri: Letno poročilo o delu policije 2022 in Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2022–2019.

Skupaj z upadanjem števila proučevanih primerov gospodarske kriminalitete je upadal tudi obseg materialne škode, ki je bila povzročena z obravnavanimi primeri. Iz tabele 2 je razvidno, da je materialna škoda, povzročena s kriminalnimi dejanji s področja gospodarske kriminalitete, ki jih je obravnavala policija, od leta 2017 do 2022 med leti nihala. Če pogledamo podatke natančneje, vidimo, da so proučevani primeri obeh institucij v letu 2022 povzročili le še za tretjino materialne škode glede na leto 2017. Pri tem je tudi sicer obseg škode v celotnem proučevanem obdobju pri proučevanih primerih FURS-a bistveno manjši kot obseg škode, ki so jo povzročili proučevani primeri s področja gospodarske kriminalitete, ki jih je proučevala policija. S tem smo odgovorili na drugo raziskovalno vprašanje.

Tabela 2: Materialna škoda, povzročena s kriminalnimi dejanji s področja gospodarske kriminalitete (v 1000 EUR), ki sta jih obravnavala policija in FURS

Leto	Policija			FURS		
	Materialna škoda (v 1.000 eur)	Verižni indeks	Indeks s stalno osnovo 2017 = 100	Materialna škoda (v 1.000 eur)	Verižni indeks	Indeks s stalno osnovo 2017 = 100
2017	435.248		100	38.594		100
2018	489.930	112,56	112,56	38.404	99,51	99,51
2019	305.807	62,42	70,26	35.982	93,69	93,23
2020	207.281	67,78	47,62	24.189	67,23	62,68
2021	207.649	100,18	47,71	21.911	90,58	56,77
2022	148.377	71,46	34,09	12.007	54,80	31,11

Viri: Letno poročilo o delu policije 2022-2020 in Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2022-2017.

Posebno vrsto med kaznivimi dejanji gospodarske kriminalitete predstavljajo finančne prevare. S tretjim raziskovalnim vprašanjem smo želeli izvedeti, kako se je gibalo število izvedenih finančnih preiskav policije in FURS-a. Iz tabele 3 je razvidno, da se je med letoma 2017 in 2022 letno število finančnih preiskav policije povečalo (21,61 % več preiskav kot leta 2017), medtem ko se je letno število finančnih preiskav FURS-a zmanjšalo (10,19 % manj preiskav leta 2022 kot leta 2017). Je pa med letni zaznati manjša odstopanja, kar lahko delno pojasnimo tudi z ukrepi za preprečevane širjenja covida-19.

Tabela 3: Število zaključenih finančnih preiskav in analiz, opravljenih s strani policije in FURS-a

Leto	Policija			FURS		
	Število finančnih preiskav	Verižni indeks	Indeks s stalno osnovo 2017 = 100	Število finančnih preiskav	Verižni indeks	Indeks s stalno osnovo 2017 = 100
2017	347		100	108		100
2018	402	115,85	115,85	111	102,78	102,78
2019	472	117,41	136,02	121	109,01	112,04
2020	443	93,86	127,67	110	90,91	101,85
2021	456	102,93	131,41	74	67,27	68,52
2022	422	92,54	121,61	97	131,08	89,81

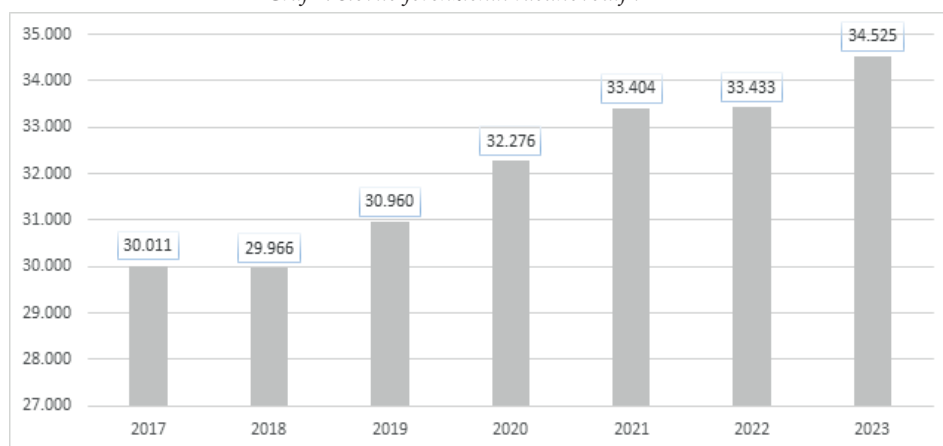
Viri: Letno poročilo o delu policije 2022, 2023, str. 102 in Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2022-2017.

Ne glede na vse pa je tako število proučevanih kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete kot tudi število opravljenih finančnih preiskav relativno skromno. Tako je še toliko pomembnejše, da se vse napore nameni preprečevanju tovrstnih dejanj.

Ker pri gospodarski kriminaliteti pogosto sodelujejo računovodje, smo s četrtem raziskovalnim vprašanjem želeli proučiti, kako potrebam trga sledi število forenzičnih računovodij. Ker s podatki za Slovenijo in okoliških držav ne razpolagamo, smo analizo naredili za ZDA.

Z grafa 1 vidimo, da število forenzičnih računovodij v ZDA v proučevanem obdobju konstantno raste (izjema je manjši padec leta 2018, ko se je število zmanjšalo za 0,2 % oz. 45 računovodij). Tako je bilo v letu 2023 registriranih 34.525 forenzičnih računovodij oz. 15,04 % več kot leta 2017.

Graf 1: Število forenzičnih računovodij v ZDA

Vir: IBISWorld (2023).

Naraščanje števila forenzičnih računovodij lahko nakazuje na povečanje potreb po odkrivanju kriminalnih dejanj s področja gospodarske kriminalitete, prav tako pa se v ACFE zavedajo, da je kar 86 % kriminalnih dejanj s področja gospodarske kriminalitete povezanih z odtujitvijo sredstev (ACFE, 2023). Števila forenzičnih računovodij v Sloveniji trenutno možno pridobiti, bi bila pa to zanimiva tema za nadaljnje raziskave in primerjave.

ZAKLJUČEK

V prispevku smo se osredotočili na predstavitev preiskovanja gospodarske kriminalitete v Sloveniji, ki je prednostna naloga tako slovenske policije kot tudi FURS-a, ki v okviru preiskovanja kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete opravljata tudi finančne preiskave. V prispevku pa smo predstavili tudi razmeroma novo vejo v računovodstvu – forenzično računovodstvo, ki ima vedno pomembnejšo vlogo pri odkrivanju kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete.

Tako smo ugotovili, da število izobraženih in izkušenih forenzičnih računovodij v ZDA narašča. Žal podobnih podatkov nismo našli za Slovenijo. Vsekakor pa bi bilo zanimivo

raziskati, kako se giba število zaposlenih forenzičnih računovodij v Sloveniji in kakšna je korelacija s številom kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete v Sloveniji.

Vsekakor je potrebno tudi opozoriti, da je ta prispevek »le kapljica v morje« pri raziskovanju gospodarske kriminalitete in vsekakor bi bilo zelo zanimivo opraviti bolj podrobno analizo. Ob vsem tem bi bilo zanimivo podrobno tudi raziskati, kateri so tisti motivi, ki posameznike nagovorijo, da izvršijo neko kaznivo dejanje, ter tudi v kolikšni meri jih strah pred preiskavo odvrča od takšnih namer. Posebno področje raziskovanja pa bi se lahko nanašalo na proučevanje, ali imajo nosilci nalog preiskovanja in pregona gospodarske kriminalitete dovolj znanja, sposobnosti in izkušenj, potrebnih za učinkovito, eknomično in uspešno preiskovanje tovrstnega kriminala.

LITERATURA IN VIRI

1. ACFE (2023). Occupational Fraud 2022: A Report To The Nations®. Spletna stran: <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2022/> [Citirano 19. 8. 2023 ob 13.00].
1. Association of Certified Fraud Examiners (2022). Occupational Fraud 2022: A Report to the nations. Spletna stran: <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2022/> [Citirano 8. 8. 2023 ob 14.20].
2. Brown, S. (2020). 'The auditors have been asleep at the wheel,' says forensic accountant Steve Clapham. London: Global Capital.
3. Dvoršek, A. in Slinšek, L. (2005). Problematika finančnega kriminala v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
4. Errington, C. et al. (2020). Breaking Down The Fraud Policy: Internal auditors need to be involved in, and understand, the organization's fraud detection and prevention efforts. *Internal Auditor*, 77, št. 2, str. 14-15.
2. FURS. Ko me obišče finančna uprava zaradi nadzora: Katera področja nadzira Finančna uprava RS? Spletna stran: https://www.fu.gov.si/poslovni_dogodki_podjetja/ko_me_obisce_financna_uprava_zaradi_nadzora/ [Citirano 10. 8. 2023 ob 12.00].
5. Geršak, B. (2019). Kje je Republika Slovenija, ko govorimo o izvajanju finančnih preiskav v predkazenskem postopku in upoštevanju priporočila št. 30 projektne skupine za finančno ukrepanje? Ljubljana: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 70, št. 3, str. 265-276.
3. IBISWorld (2023). Forenzične računovodske storitve v ZDA - Statistika zaposlovanja 2004-2029. Spletna stran: <https://www.ibisworld.com/industry-statistics/employment/forensic-accounting-services-united-states/> [Citirano 8. 7. 2023 ob 17.35].
6. Koder, M. (2018). Indikatorji in vrste finančnih in računovodskih prevar. Ljubljana: O-STA. <https://o-sta.si/21889/indikatorji-in-vrste-financnih-in-racunovodskih-prevar> [Citirano 14. 6. 2023 ob 17.30].
7. Kolar, I. in Zdolšek, D. (2013). Zaznave o forenzičnem računovodstvu v povezavi s preiskovanjem gospodarskih kaznivih dejanj. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64, št. 2, str. 182-194.
8. Koletnik, F. in Kolar, I. (2008). Forenzično računovodstvo. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
9. Lamberger, I. (2009). Gospodarski kriminal: gradivo za predmet Gospodarska kriminaliteta. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
4. Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2017 (2018). Ljubljana: Ministrstvo za finance, FURS, Generalni finančni urad.
5. Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2018 (2019). Ljubljana: Ministrstvo za finance, FURS, Generalni finančni urad.
6. Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2019 (2020). Ljubljana: Ministrstvo za finance, FURS, Generalni finančni urad.

7. Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2020 (2021). Ljubljana: Ministrstvo za finance, FURS, Generalni finančni urad.
8. Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2021 (2022). Ljubljana: Ministrstvo za finance, FURS, Generalni finančni urad.
9. Letno poročilo Finančne uprave Republike Slovenije 2022 (2023). Ljubljana: Ministrstvo za finance, FURS, Generalni finančni urad.
10. Letno poročilo o delu policije 2020 (2021). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Služba generalnega direktorja policije.
11. Letno poročilo o delu policije 2021 (2022). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Služba generalnega direktorja policije.
12. Letno poročilo o delu policije 2022 (2023). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Služba generalnega direktorja policije.
10. Lutar Skerbinjek, A. (2012). Revizorjeva vloga pri preprečevanju in odkrivanju prevar v računovodskih izkazih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, št. 4, str. 301–310. Spletni vir: https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2012/04/RKK2012-04_AndrejaLutarSkerbinjek_RevizorjevaVloga.pdf [Citirano 14. 8. 2023 ob 12.30 uri].
13. Ministrstvo za notranje zadeve (2019). Resolucijo o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2019–2023. Spletna stran: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO119> [Citirano 18. 8. 2023 ob 17.20].
14. Ministrstvo za notranje zadeve (2023). Odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj. Spletni vir: <https://www.policija.si/delovna-podrocja/odkrivanje-in-preiskovanje-kaznivih-dejanj>.
11. Rufus, R. J. (2018). The 3 W's of Engaging a Forensic Accountant: Why, When, and Who. *American Journal of Family Law*, 32, št. 3, str. 108-114.
12. Selinšek, L. (2019). Gospodarska kriminaliteta skozi čas: se premeščajo meje ali ponavlja zgodovina? *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 2, str. 102–118. spletna stran: https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2019/02/RKK2019-02_LilijanaSelinsek_GospodarskaKriminalitetaSkoziCas.pdf [Citirano 7. 6. 2023 ob 17.30].
13. Steffee, S. (2014). Fraud Threat Spreading... *Internal Auditor*, 17, št. 2, str. 13–15.
14. Stern, N. (2016). Using Forensic Accounting to Spot Inconsistencies, Potential Fraud. *Business Credit*, 118, št. 8, str. 4–6.